

VI-oji kasmetinė Vilniaus traumų psichologijos konferencija
GYVENIMAS PO LŪŽIO:
KULTŪRINIŲ TRAUMŲ ĮVEIKA

ŽMOGAUS TAPATUMAI SOCIALINIŲ POKYČIŲ KONTEKSTE

Moderuoja:

doc. dr. R. Bieliauskaitė

Pranešėjai:

E. Mažulytė

dr. A. Zbarauskaitė

D. Grigienė

dr. N. Putinaitė

VI-oji kasmetinė Vilniaus traumų psichologijos konferencija
GYVENIMAS PO LŪŽIO:
KULTŪRINIŲ TRAUMŲ ĮVEIKA

ŠEIMOS ISTORINIS TAPATUMAS KAIP STIPRYBĖS ŠALTINIS

Eglė Mažulytė

2015 m. balandžio 10 d.
Vilniaus universitetas

Mokslinis projektas

Pranešime pristatomi duomenys yra platesnio projekto *“Sunkių traumų ir socialinių transformacijų psichologiniai padariniai ir jų įveika”* dalis. Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (sut. nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-023).

Dėkoju darbo grupės nariams:

- Prof. Danutei Gailienei
- Doc. dr. Rasai Bieliauskaitei
- Dr. Monikai Skerytei-Kazlauskienei
- Dokt. Jonui Eimontui
- Projekto studentams: Ievai Cicėnaitei, Gintei Gudzevičiūtei, Evelinai Jauneikaitei, Neringai Matelytei, Ievai Molienei, Tomui Rakovui, Ievai Vainoraitei, Ernestai Vaivadaitei, Rasai Žilinskaitei

Šeimos trauminė patirtis

- Ypatingai sunkus traumavimas turi ilgalaikių psichologinių pasekmių ne tik patiems išgyvenusiems – sudėtingas traumavimas paliečia ir jų šeimas, visą visuomenę.
- Mokslinėje literatūroje sutinkamos antrinio traumavimo (angl. *secondary traumatization*) ir netiesioginio traumavimo (angl. *vicarious traumatization*) sąvokos.
- Ir vis dėlto neigiamų traumavimo padarinių perdavimas ir vėlesnių kartų psichopatologija nustatoma tik klinikinėse imtyse, bet ne bendrojoje populiacijoje.

Lietuvos šeimų trauminė patirtis

- Praėjusio amžiaus Lietuvos istorijoje šalis patyrė du pasaulinius karus, Vokietijos nacių bei Sovietų Sąjungos okupacijas (pastaroji truko beveik 50 m.) ir tik XX a. pabaigoje buvo atkurta nepriklausomybė.
- Šias skaudžias ir istoriškai reikšmingas patirtis lydėjo įvairios okupantų vykdytos represijos – asmenų persekiojimai, kalinimai, trėmimai ir žudymai – palietusios maždaug trečdalį Lietuvos gyventojų (Kuodytė, 2004).
- Iki šiol Lietuvoje gyvena nemažai oficialiai pripažintų nukentėjusiais asmenų ir jų šeimos narių.

Tyrimo tikslas

- Vienas pirmųjų bandymų įvertinti sovietines politines represijas išgyvenusių Lietuvos šeimų stiprybę ir apsauginius veiksnius, lemiančius šeimos istorinio traumavimo pasekmes vėlesnių kartų psichologinei savijautai ir nuostatoms pasaulio atžvilgiu.

Tyrimo dalyviai

- Iš viso tyrime dalyvavo 600 asmenų. Populiacinė imtis sudaryta, pagal Lietuvos gyventojų surašymo duomenis, atsižvelgiant į šiuos demografinius rodiklius: amžių, lytį, gyv. vietovę ir išsilavinimą.
- Tyrimo dalyviai suskirstyti į dvi grupes, pagal jų šeimos nukentėjimo nuo okupacinių režimų patirtį:

	Šeima nenukentėjo	Šeima nukentėjo
<i>N</i> %	57,1 %	42,9 %
Vyrai %	43,6 %	45,9 %
Moterys %	56,4 %	54,1 %
$M_{\text{amžius}}$ (<i>SD</i>)	44,56 (18,25)	46,22 (18,48)
Miestas %	67,7 %	70,2 %
Kaimas %	32,3 %	29,8 %

Tyrimo metodologija

Kintamieji:

- Šeimos nukentėjimo nuo okupacinių režimų istorija
- Psichologinė savijauta ir nuostatos:
 - PSO-5 geros savijautos rodiklis (WHO, 1998),
 - Traumos simptomų klausimynas TSQ (Brewin ir kt., 2002),
 - Psichologinio atsparumo skalės trumpoji versija RS-14 (Wagnild, 2009),
 - Gyvenimo orientacijos testas LOT-R optimizmui vertinti (Scheier ir kt., 1994),
 - Subjektyviai suvokiamas gyvenimo teisingumas bei ateities viltingumas.
- Papildomi kintamieji rizikos ir apsauginiams šeimos veiksniams įvertinti:
 - tapatinimasis su šeimos istorija,
 - komunikacijos šeimoje būdai apie sukrečiančias istorines patirtis (vengimas pasakoti, santūrumas, bauginimas, liūdesio ir pykčio raiška pasakojimuose, simbolių ar humoro naudojimas, nevirties ir bejėgiškumo arba stiprybės ir pasididžiavimo tema šeimos pasakojimuose),
 - tėvų-vaikų ryšio aspektai (mamos ir tėčio rūpestingumas, perdėta globa bei autoritariškumas; Parker ir kt., 1979; Tsaousis ir kt., 2012).

Rezultatai (1)

Šeima

	nenukentėjo <i>M (SD)</i>	nukentėjo <i>M (SD)</i>	<i>t (df) arba U</i>	<i>p</i>
Psichologinė savijauta	52,82 (21,92)	54,68 (21,27)	-1,020 (571)	0,308
PTSS simptomų išreikštumas	1,78 (2,57)	1,87 (2,50)	-0,174 (570)	0,862
Psichologinis atsparumas	72,07 (14,49)	76,13 (11,53)	-3,730 (568,36)	0,000*
Optimizmas	15,73 (4,51)	17,18 (4,23)	-3,925 (571)	0,000*
Gyvenimo teisingumo jausmas	3,50 (1,33)	3,64 (1,22)	37561,50	0,229
Ateities viltinqumas	3,59 (1,20)	3,76(1,18)	35792,50	0,044*

Pastaba: * statistiškai reikšmingi skirtumai, $p < 0,05$.

Rezultatai (2)

		Šeima		<i>t (df) arba U</i>	<i>p</i>
		nenukentėjo <i>M (SD)</i>	nukentėjo <i>M (SD)</i>		
Tapatinimasis su šeimos istorija		12,24 (3,77)	14,51 (3,89)	-6,986 (563)	0,000*
	Vengimas	1,61 (1,58)	1,37 (1,61)	15241	0,055
	Santūrumas	2,41 (1,65)	2,39 (1,68)	0,173 (374)	0,863
Komunikacijos būdai šeimoje apie sukrečiančius istorinius įvykius	Bauginimas	1,11 (3,54)	1,30 (1,64)	14770,5	0,019*
	Liūdesys	2,24 (1,73)	2,74 (1,77)	-2,769 (371)	0,006*
	Pyktis	1,57 (1,68)	1,75 (1,64)	15775	0,204
	Simboliai, humoras	1,23 (1,476)	1,51 (1,70)	15903,5	0,208
	Neviltis, bejėgiškumas	1,81 (1,72)	1,76 (1,72)	17109,5	0,749
	Stiprybė, pasididžiavimas	1,57 (1,68)	2,51 (1,78)	-5,246 (374)	0,000*
		Mamos rūpestingumas	6,74 (2,21)	7,20 (1,90)	36339,5
Tėvų-vaikų ryšio ypatumai	Mamos perdėta globa	4,53 (2,40)	3,91 (2,34)	3,033 (557)	0,003*
	Mamos autoritariškumas	2,97 (2,06)	2,90 (1,99)	0,437 (556)	0,663
	Tėčio rūpestingumas	5,34 (2,75)	6,09 (2,29)	-3,369 (507,363)	0,001*
	Tėčio perdėta globa	3,46 (2,61)	3,56 (2,39)	-0,469 (519)	0,639
	Tėčio autoritariškumas	3,32 (2,48)	3,04 (2,18)	1,347 (497,241)	0,179

Pastaba: * statistiškai reikšmingi skirtumai, $p < 0,05$.

Rezultatai (3)

		Psichologinis atsparumas	Optimizmas	Ateities viltingumas
Tapatinimasis su šeimos istorija		0,120^{**}	0,217^{**}	0,124^{**}
Komunikacijos būdai	Bauginimas	-0,012	-0,086	-0,038
	Liūdesys	0,124[*]	0,068	0,005
	Stiprybė, pasididžiavimas	0,101[*]	0,161[*]	0,094
Tėvų-vaikų ryšio ypatumai	Mamos perdėta globa	0,020	-0,155^{**}	-0,013
	Tėčio rūpestingumas	0,143^{**}	0,030	0,053

Pastaba: statistiškai reikšmingos koreliacijos: * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$.

Apibendrinimas

- Atliktas tyrimas parodė nukentėjusių šeimų stiprybę ir gebėjimą apsaugoti savo palikuonis nuo neigiamų trauminės patirties padarinių bei užtikrinti jų pozityvią raidą.
- Vienas iš išryškėjusių svarbių apsauginių veiksnių – tapatinimasis su savo šeimos istorija.
- Tokį pozityvų tapatinimosi su šeimos istorija poveikį vėlesnėms kartoms galima bandyti sieti su šeimos narių išgyventos trauminės patirties specifika.

VI-oji kasmetinė Vilniaus traumų psichologijos konferencija
GYVENIMAS PO LŪŽIO:
KULTŪRINIŲ TRAUMŲ ĮVEIKA

ŠEIMOS ISTORINIS TAPATUMAS KAIP STIPRYBĖS ŠALTINIS

Eglė Mažulytė

2015 m. balandžio 10 d.
Vilniaus universitetas